

La identitat col·lectiva a Catalunya per als no-catalans

DAVID CEBALLOS HORNERO

Investigació en Anàlisi Financera i de la Incertesa, Universitat de Barcelona

INTRODUCCIÓ

Aquesta comunicació està dividida en tres parts. La primera, introductòria i aclaridora del seu títol. La segona, de descripció dels col·lectius tractats. I, finalment, una breu discussió sobre la ICC aplicats als col·lectius seleccionats.

Abans de començar a explicar l'enfocament que segueixo en aquest treball sobre la ICC, cal aclarir el perquè i el sentit de l'expressió de «no-catalans». Sense intenció de polemitzar i únicament amb criteris de disseny, s'utilitza aquesta expressió que finalitza el títol de la ponència per a designar el col·lectiu heterogeni de totes aquelles persones que no han nascut a Catalunya, però que hi resideixin de manera permanent o amb una certa freqüència. Aquest col·lectiu divers, a causa de la seva mida, termina sent característic de la gent que resideix en aquesta comunitat autònoma. És a dir, hi inclouríem *a)* espanyols que van emigrar durant gran part del segle XX, *b)* nous corrents migratoris, sobretot des d'Àfrica, Iberoamèrica i l'antiga Europa de l'Est, i *c)*, finalment, el turisme.

Aquests tres col·lectius caracteritzen la Catalunya actual com a terra d'acollida, que tradicionalment ho ha estat per la seva localització, la seva benèvola climatologia i la seva activitat econòmica, que han fet que des de les primeres invasions de la península Ibèrica sempre hi hagi quedat algun vestigi de permanència de les noves civilitzacions i dels nous pobles.

Aclarit el biaix sobre el col·lectiu que es pensa relacionar amb la ICC, queda pendent l'inici de tota comunicació, com és la presentació i l'explicació de l'enfocament o de què va aquella. En aquest cas, i sent fidel al projecte sobre anàlisi i mesura de la ICC que dona cobertura a aquesta petita recerca, ens plantejem una aproximació quantitativa a una possible descripció de la ICC per als no-catalans.

En aquesta comunicació considerem que la ICC per als no catalans es pot aproximar pel que reflecteixi la informació estadística i els estudis d'opinió disponibles dels residents i dels visitants de Catalunya.

DESCRIPCIÓ

Ara tractarem dels tres collectius que hem definit dins de l'expressió «no-catalans» o els descriurem: nascuts a la resta d'Espanya, turistes i immigrants estrangers.

Nascuts a la resta d'Espanya

Començant pels espanyols que s'han traslladat a Catalunya, representen gairebé el 25 % dels més de 7 milions de catalans per residència (2006). Els més nombrosos són els nascuts a Andalusia (45 %). Aquest collectiu de més d'1,5 milions de persones va consolidar-se els anys seixanta i a principi dels setanta del segle xx, ja que entre les tres dècades que hi ha des de la meitat del segle xx fins al retorn de la democràcia a Espanya es calcula que prop d'1,5 milions d'espanyols van traslladar-se a Catalunya, principalment per motius laborals i econòmics. Aquesta gran quantitat de nouvinguts va donar suport a l'alt creixement industrial de Catalunya, però pocs van retornar als seus llocs d'origen perquè el saldo migratori amb Espanya ha estat positiu per a Catalunya tret dels anys vuitanta, quan va arribar a perdre més de 100.000 persones. Actualment, el saldo continua sent negatiu, però en xifres molt petites que no superen les 5.000 persones a l'any. Així, l'any 2004 només 52.617 espanyols van traslladar la seva residència a Catalunya, mentre que des de Catalunya 55.605 persones van emigrar a la resta d'Espanya. No obstant això, les migracions internes estan en el 4-5 % de catalans que canvien de domicili, sobretot dins de la mateixa província.

Intentant aproximar aquest collectiu per la seva opinió, segons el darrer baròmetre autonòmic (Catalunya) del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) de desembre de 2005, el 35,2 % dels enquestats se sentien molt orgullosos de ser espanyols, i el 52,2 %, de ser catalans. Si considerem l'associació del sentiment territorial amb el lloc de naixement o amb la cultura familiar, els dos darrers percentatges representarien collectius gairebé independents i, respectivament, el pes de la població total dels nascuts a la resta d'Espanya i la seva descendència directa, i dels més arrelats a Catalunya, i restaria el 12,6 % de representació dels residents estrangers. Si aproximem la mida d'aquests collectius per la seva opinió sobre el qualificatiu de l'entitat de Catalunya com a regió (que es pot associar a una visió més espanyola dels nascuts a la resta d'Espanya i la seva descendència), hi havia el 40,4 % dels enquestats; com a nació (que es pot associar a una visió més catalanista) hi

havia el 44,7 %, i restava el 14,9 %, que es pot vincular en gran part als residents estrangers que no acostumen a opinar en aquest debat.

En el sentiment entre espanyol i català, la gran part se sent tant català com espanyol (44,8 %) i la proporció entre els que se senten més catalans davant dels que se senten més espanyols és gairebé de 2 a 1 (37,7 % / 15,9 %). Malgrat tot, aquestes aproximacions poden tenir un biaix cap als nascuts a Catalunya, ja que el 72,1 % dels enquestats havien nascut a Catalunya enfront del 64,4 % si tenim en compte el padró de residents.

En aquesta mateixa pregunta en el baròmetre d'opinió d'octubre de 2006 que féu la Generalitat de Catalunya, la resposta canviava: el 41,6 % dels enquestats se sentia tant espanyol com català; el 42,8 %, més o només català, i l'11,9 %, més o només espanyol.

Finalment, per usos lingüístics, el 48,4% de la població catalana de més de quinze anys té com a llengua pròpia el català o s'hi identifica davant del 44,3 % del castellà.

Resumint: es pot observar una consolidació dels residents catalans nascuts a la resta d'Espanya, els quals, malgrat significar el 23 % de la població, amb la seva descendència o la identificació de les seves opinions i lingüística, poden arribar a representar entre el 40-45 % de la població catalana.

Turisme

Un altre gran i característic collectiu de Catalunya són els turistes, que, tot i que la seva estada mitjana va ser d'una setmana, van sumar gairebé 20 milions de persones, segons dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), durant l'any 2005 entre turistes estrangers i de la resta d'Espanya. És a dir, l'equivalent en residents permanents representaria el 5,75 % de la població catalana.

El turisme representa o té un impacte econòmic a Catalunya al voltant de l'11 % del seu producte interior brut (PIB), ja que significa el 2 % del turisme mundial i el 3,4 % de la Unió Europea. És a dir, és un sector comparable a l'aportació de la construcció (9 %).

Els turistes de la resta d'Espanya van ser més de 5 milions de persones, que provenien sobretot de les comunitats autònomes limítrofes (36,6 %). És un turisme espanyol que es concentra a la ciutat de Barcelona (41,2 %) i a la Costa Daurada (24,4 %), i que ve per motiu d'oci i vacances (54 %) o de visita a familiars i amics (23,3 %) principalment.

Els turistes d'origen estranger, que van sumar 14,7 milions durant l'any 2005, provenen majoritàriament de la Unió Europea, en què es destaquen França (27 %), el Regne Unit (16 %), Bèlgica i els Països Baixos (10 %), Alemanya (9,7 %) i Itàlia (7,4 %).

La importància i la gran quantitat de turistes que rep anualment Catalunya són una mostra de la bona opinió que es té d'aquest territori i la qualitat dels seus serveis d'acollida. Una bona mostra és que Catalunya té deu marques turístiques que corresponen a les seves deu destinacions turístiques més demanades.

Immigrants

Considerem immigrants tots els nascuts fora d'Espanya i residents a Catalunya, de manera legal o il·legal, amb independència del seu poder adquisitiu o la seva marginalitat.

Els immigrants representen gairebé el 12,6 % de la població catalana i el 14,5 % de la seva ocupació per a l'any 2005. Per nacionalitat, els més representatius són els marroquins (24,7 %; els africans són el 32,4 %), els equatorians (12,8 %; els americans són el 44 %), els romanesos (5,7 %; els europeus no espanyols són el 13,2 %) i els xinesos (4,1%; els asiàtics són el 10,6 %).

Es calcula que, dels més de 900.000 immigrants que hi ha a Catalunya amb xifres de l'any 2006, prop del 35 % estan en situació il·legal, i que entre el 65 % en situació regularitzada 2 de cada 3 està donat d'alta a la Seguretat Social.

Catalunya, o les seves institucions públiques i els moviments associacionistes, en els darrers anys ha fet un gran esforç en les polítiques d'integració de la immigració. Així actualment la Generalitat de Catalunya té en marxa setanta programes d'integració dins del Pla de Ciutadania i Immigració. Tot i això, la immigració constitueix en els darrers temps la preocupació principal dels catalans, sobretot pel seu creixement (en els últims cinc anys Catalunya ha més que duplicat els seus residents estrangers, havent rebut durant l'any 2005 més de 200.000 immigrants que hi han fixat la seva residència).

Aquests immigrants són sobretot persones en edat de treballar, amb una edat mitjana propera a 32-33 anys, molt més baixa que la mitjana de Catalunya, que està pels volts dels 40 anys.

Segons el sondeig sobre la immigració fet per la Generalitat de Catalunya a inicis de l'any 2006 als quatre grups majoritaris d'immigrants (marroquins, equatorians, romanesos i xinesos), els actuals moviments migratoris es guien per motius econòmics (3 de 4) o de reagrupament familiar (1-2 de cada 10). És una mà d'obra amb estudis secundaris o superiors (75-80 %), excepte els magrebins (45 %), en comparació de la mitjana catalana (60 %); i que viu en pisos amb tres companys més de mitjana, quan a Catalunya prop del 25 % de les llars són unipersonals i entre el 20-30 % són llars de dues persones.

Sobre el seu nivell d'integració, entre el 75-85 % dels immigrants actuals conserven els costums dels seus països d'origen i fan un ús majoritari del castellà en les seves relacions externes a la seva comunitat lingüística (80-99 % en castellà i 1-15 % en

català). Aquesta gran diferència en la utilització de les llengües oficials a Catalunya es manifesta en el seu enteniment i domini, en què la llengua castellana és clarament superior en tots els grups lingüístics d'immigrants.

La majoria d'immigrants pensen instal·lar-se definitivament a Catalunya i portar-hi la seva família, ja que el seu nivell de vida hi ha augmentat. A més, entre el 80-90 % se sent ben acollit a Catalunya i només destaca aïllades agressions verbals de desconeguts al carrer.

Els majors problemes de convivència els han tingut amb altres immigrants (60-70 %) i, així, opinen, excepte els marroquins, que l'arribada de més immigració els pot perjudicar més que beneficiar.

Aquest col·lectiu, majoritàriament (80 %) creient, excepte els xinesos (44 %), comparteix un gran nombre de valors i preocupacions amb la resta de catalans, en què la família té un lloc destacat. A més, té una alta consideració dels catalans (simpatètics, oberts i bones persones).

DISCUSSIÓ

Per terminar, farem esment breument de la relació dels no nascuts a Catalunya amb la ICC.

Si tenim en compte els resultats dels tres anys de projectes sobre ICC que hem comentat en una intervenció anterior, els signes d'identitat identificats entre els catalans reflecteixen un major impacte del que es denomina *primera onada d'immigració*, quan durant el segle XX gran nombre d'espanyols van traslladar la seva residència a Catalunya. Signes com la cooficialitat lingüística, les províncies, la integració amb Espanya o l'oposició de certs símbols amb el seu anàleg espanyol reforcen la influència sobre les tradicions i la cultura catalanes.

També, si considerem els signes d'identificació dels catalans, s'hi troben elements característics d'unes altres zones, com les sevillanes, l'anglès, elements musulmans, etc., que evidencien la interrelació de la cultura catalana amb tots els col·lectius que aquest territori ha acollit i acull. Així i tot, després gran part d'aquests signes no descriuen o componen la ICC perquè no arriben al llindar mínim de significativitat, importància o extensió dins de la ciutadania per a considerar-los com a signes d'identitat.

Així, a l'estudi que vam fer dins del projecte EICC, vam detectar quatre posicions entre els residents catalans respecte a la ICC:

1. Sentir-se català: sentiment arrelat en oriünds de Catalunya, és a dir, aquells que havien nascut a Catalunya i s'estimaven la seva terra d'origen.

2. Sentir-se ciutadà de Catalunya: aquells que havien emigrat a Catalunya per viure-hi i treballar-hi i hi estan totalment integrats. Corresponien sobretot als immigrants espanyols de l'època franquista.

3. No sentir-se català o sentir-se primer espanyol: immigrants de la resta d'Espanya sense una integració efectiva i amb forta enyorança de la seva terra natal.

4. No conèixer Catalunya o no interessar-los: s'hi encasellaven immigrants recents, tant espanyols com estrangers.

Tot i que les dades sobre l'opinió turística amb relació a la ICC no són notòries, el gran nombre de turistes, molts dels quals tornen cada any, és un bon indicador del seu respecte cap a aquella. A més, la manca de grans problemes i conflictes amb el turisme en mostra també la bona acollida i la compatibilitat amb la ciutadania catalana.

COLLOQUI

Pregunta 1. No és una mica polèmic el títol de la seva intervenció? Parlar de no-catalans i d'IC en la mateixa frase no sembla expressar que hi ha una diferenciació en el sentiment cap a Catalunya entre els nascuts aquí i els nouvinguts?

Pregunta 2. En la seva intervenció, i recuperant el resum fet de la recerca sobre la mesura de la ICC durant els tres projectes MICC, EICC i APSIC, no he vist que hi surtin el moviment obrer i alguns altres moviments ideològics que han tingut força en la història econòmica i social de Catalunya.

Pregunta 3. El tema de la immigració és sempre polèmic, però l'estudi de la seva integració o la persistència de les seves cultures i tradicions crec que marca la seva relació amb la ICC. Quins són els problemes culturals o de socialització d'aquests col·lectius de nouvinguts?

David Ceballos

Respecte a la primera pregunta, té raó. Quan vaig posar l'expressió *no-catalans*, no volia fer cap diferenciació de temes d'identitat, de qui se sent català enfront de qui no. Segurament no ho he deixat totalment clar. Era una qüestió més de posar un títol breu i suggerent que no pas polèmic. És cert que l'expressió *no-catalans* pot donar peu a la polèmica, però la interpretem des d'una definició àmplia: la de tots aquells que no han nascut a Catalunya, sense cap relació d'identificació dels que poden considerar-se catalans i els que no. Plantegem una descripció d'aquest col·lectiu a través de la seva divisió segons el seu origen. Però tal descripció no significa que se superposi amb l'opinió i el comportament de tot integrant del col·lectiu ni amb la formació d'estereotips. Simplement és una descripció estadística, sense cap vinculació ideològica ni negativa. Només volíem fer una aproximació estadística de la descripció dels col·lectius no nascuts a Catalunya i de les seves opinions i dels seus comportaments que es poden relacionar amb la ICC.

Respecte a la segona pregunta, els signes d'identitat que vam identificar a la recerca dels tres projectes MICC, EICC i APSIC, però sobretot en el projecte EICC, cobreixen també interpretacions ideològiques, si bé no hi apareixen explícitament. La detecció dels signes la vam fer a través de grups de treball i, tot i que hi van sortir opinions sobre la influència dels moviments socials, com l'obrer, aquesta no es manifestava explícitament amb força com a signe independent. Hi ha una qüestió de fons important, i és que nosaltres tenim un enfocament de mesura històrica; i, per tant, aquests signes, que estan molt localitzats en el temps, no acaben de destacar si considerem l'evolució de la ICC des del segle VIII. De moment no hi hem trobat una solució adequada. No vull dir que no existeixi i que en un futur no ho farem; és que el moviment obrer és molt localitzat en el temps. Si posem una variable de la importància del moviment obrer, surt un grup aïllat històricament, que són aquelles èpoques en què el moviment obrer era important. Com si l'únic element característic de la ICC fos la importància del moviment obrer. Vam intentar identificar uns signes i definir les seves mesures des de l'objectiu que poguessin tenir cert recorregut històric, perquè no existeixi un biaix o una divisió temporal sense vinculació històrica simplement perquè hi ha variables que en el passat o en el futur ja no existeixen. I el mateix es pot dir del tema ideològic, que també és relativament recent, si considerem la història de Catalunya des del segle VIII. No és una qüestió que descartem, sinó que primer hem de resoldre com mesurar-ho. Estem en aquesta fase de trobar mesures que es puguin allargar històricament per no esbiaixar l'anàlisi de grups històrics.

I, finalment, pel que fa a l'última pregunta, tot i que sigui més un problema de socialització, lluny de la meva especialitat i més propera a la d'altres ponents, vull comentar breument que, dintre del que és la investigació de mesures en el nostre projecte, és un element molt actual i ho tindrem més en compte en l'anàlisi futura de cap a on evoluciona la ICC. Evidentment, la integració sí que hi influirà, però seria més interessant saber quina importància tindrà en el futur més que quina importància ha tingut.

BIBLIOGRAFIA I FONTS

Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS): <http://www.cis.es>.

Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT): <http://www.idescat.net>.

Instituto Nacional de Estadística (INE): <http://www.ine.es>.

Projecte *Anàlisi i Perspectiva dels Signes d'Identitat a Catalunya (APSIC)*. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials, 2006.

Projecte *Estudi sobre l'Evolució de la Identitat Col·lectiva a Catalunya (EICC)*. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials, 2005.

Projecte *Metodologia per a l'Estudi de la Identitat Col·lectiva. Aplicació a Catalunya (MICC)*.

Institut d'Estudis Catalans. Secció de Filosofia i Ciències Socials, 2004.

RAMÍREZ SARRIÓ, Dídac (2000). «Sobre la identitat col·lectiva». *Rel·leu*, núm. 64, p. 4-16.

RECOLONS I ARQUER, Lluís (2003). «Enquadrament demogràfic de la immigració a Catalunya». *Qüestions de Vida Cristiana*, núm. 211, p. 7-46.

Sondeig a la immigració. Generalitat de Catalunya, juny 2006.